

A Bükk hegység paleolitikumának mai problémái

Magyarországon a paleolitikum, az ősember korának rendszeres tudományos kutatása 1906-ban itt, a Szinva völgyében kezdődött el. Megindítója a közismert három miskolci szakóca volt, és azóta a Bükk a paleolitikus kutatás szinte klasszikus területének számít, amelynek kezdeteire, kutatástörténetére hosszan lehetne visszaemlékezni. A társulat vezetőségét is nyilván ez késztette arra, hogy ennek az ülésnek az egyik témája a paleolitikum legyen.

A kutatástörténetről nem kívánok szólni. A Bükk ősemberi kultúráinak meghatározása, bonyolult összefüggéseik, geokronológiai besorolásuk mintegy 60 éven át sok változáson esett keresztül. Körülbelül az 1960-as évek közepére kialakult egy stabilnak tűnő összkép, melyet Vértess László és magam foglaltunk össze, és amely nagy vonalakban megfelel elsősorban a Régészeti Kéziratok 1. kötetének.

Az utóbbi évtized munkáinak éppen ezért feltűnő érdekessége, hogy komolyabb ásatás ugyan nem folyt — nemcsak a Bükkben, másutt sem —, ez a kép mégis lényegesen megváltozott mind a kultúrák megítélése, összefüggéseik, mind a kor meghatározásuk terén. Oka az újabb vizsgálati módszerek, egy más, új szemlélet, mondhatnám: a kutatás „belső mélyülése” —, és ma ott tartunk, hogy a Bükk paleolitikuma terén ismét egész sor új problémával állunk szemben.

Tekintettel arra, hogy a paleolitikum a régészetnek speciális, a természettudományokkal rendkívül szorosan összefüggő területe, igyekszem ezeket a problémákat röviden úgy vázolni — de valóban csak vázolni —, hogy az előzmények is mindenki számára érthetőek legyenek.

A terület legidősebb lelőhelye a varbói *Lambrecht-barlang*, melyben Vértess és Jánossy mintegy tucatnyi, meglehetősen amorf kvarcitszilánkot tárt fel, igen gazdag faunisztikai anyag kíséretében. A koruk teljesen egyértelmű: az utolsó interglaciális (jégkor közti időszak) utolsó meleg periódusa, mely alatt a Bükk északi részén még mediterrán jellegű állatfajok éltek.

A kis leletanyagot Vértess az alsó paleolitikumba sorolta be, és igen részletesen foglalkozott az elemzésükkel. Ma úgy látjuk, hogy ezek a kvarcittöredékek ugyan a helytől idegenek, „ortsfremdek”, nem maguktól kerültek a barlang megfelelő rétegébe, túlnyomó részük azonban sajnos nem eszköz, mint feltárájuk hitte. Nem tartoznak az alsó paleolitikumba sem, mert az kronológiailag kb. az előző, Riss eljegesedés alatt ért véget.

Felvetődik tehát a kérdés, milyen civilizáció élt itt, ha élt, a Riss és az utolsó würmi eljegesedés kezdete között; volt-e a következő kultúrának, kis népeiségeknek helyi előzménye. Egyes adatok szerint igen, ezeket azonban egyelőre nehéz határozott kultúrához kötni —, a következő civilizáció viszont valóban genetikusan előzmény nélkül, kiforrottan, készen jelenik meg.

Az új kultúra a *moustérien*, a középső paleolitikum ideje. Mielőtt a régészeti anyagát ismertetném, szeretnék röviden kitérni ennek a korszaknak az ökológiai, természeti környezetére, érzékeltetve, hogy állnak ma a kutatás lehetőségei. Az adatok jórészt újak, elsősorban éppen a Bükk hegységre vonatkoznak, és jól mutatják az állatvilág, a növénytakaró, az éghajlati viszonyok lassú átalakulását az utolsó interglaciális meleg korszaktól, annak közepétől, az utolsó jégkorszak kezdetéig.

Az állatvilág változása — gondoljunk arra, hogy egyben ez vagy részben ez a vadászsákmány is — négy, egymást váltó faunahullámból tevődik össze. Ezeket csak röviden említem meg. Az első fázis állatvilága a Riss/Würm interglaciális második felében egy meleg, mediterrán éghajlati periódusnak felel meg. Faunájára a görög *teknős*, a meleg éghajlatot kedvelő *dámvad*, *barlangi hiéna*, *barlangi oroszlán* stb. a legjellemzőbb. A következő fázisban a mediterrán fajok már háttérbe szorulnak, és helyettük mérsékelt éghajlatot kedvelő, erdei fajok jelennek meg. Jellemző, korjelző fajai a *tarajos sül*, az *Asinus hydruntinus* (a vadszamar egyik kihalt őse), és néhány rágcsalófaj, mely a képet inkább a sztyeppe jelleg felé dönti. A következő fázisban — „Subalyuk fázis”, a déli Bükk fontos lelőhelyéről elnevezve —, a mediterrán fajok teljesen eltűnnek, és helyettük sztyeppe elemek kerülnek előtérbe. Végül az utolsó fázis az eljegesedés első hideghullámának felel meg, melyre az északi *örvös lemming*, az *Asinus hydruntinus*, és általában a hideg pusztai nagy növényevők jellemzőek. A fázis, a würmi eljegesedés első hidegcsúcsa, C—14 dátuma 36 200 év.

A vegetáció története, mely szintén négy fázisból áll, sokkal közvetlenebbül mutatja a Bükk éghajlati viszonyait. Az első fázisban, az interglaciális végén, még lomblevelű erdők éltek. Kiemeelkedő közülük a *Celtis australis* (ostroménfa, déli osterfa, trieszti fa), mely kifejezetten mediterrán jellegű. Megtalálható a *tölgy*, a *hárs*, a *kőris*, a *nyárfa* is. *Fenyők* csak a magasabb helyeken, az árnyékos-nedves völgyekben éltek —, a déli kitettségű lejtőkön pedig a *Celtis australis* terjedt el, gazdag, dús aljnövényzettel.

A vegetáció összetételéből, igényéből könnyen levonhatók a klimatológiai következtetések. A hőmérséklet a mainál jóval melegebb, a csapadék kb. 1000 milliméter. A nyári csapadégmentes időszak lerövidült, a januári izotermák keletre tolódtak el: ún. mediterrán, száraz nyarú éghajlat uralkodott a Bükkben. Minthogy azonban a *jegenyefenyő* is előfordult, a vegetációban 3—4 hónapos nyugalmi időszaknak kellett lennie.

A második fázisban túlevelű és lomblevelű erdőket találunk. Előbbiek közül a *lúc*- és a *jegenyefenyő* jut uralomra — a fenyvesek már nagyobb kiterjedésűek. A *Celtis australis*, és egyes cserjefajok teljesen eltűnnek. Az éghajlat hidegebb, kontinentálisabb a mainál; a csapadék hasonló a maihoz; a téli vegetációs szünet 4—5 hónapra hosszabbodott meg, és más területre átvéltve: az Alföld januári középhőmérséklete —2, —4 °C.

A harmadik fázisban a lomblevelűek már teljesen eltűntek. A túlevelűek közül, főleg a magasabb helyeken, a *cirbolyafenyő* jutott uralomra —, az alacsonyabb fekvésű területeket pedig *lúc*- és *jegenyefenyő*ből álló erdőségek, azaz tajga borította el. Az éghajlat ennek megfelelően hideg-kontinentális jellegű. A januári hőmérséklet —10, —15 Celsius-fok, a júliusi +10 Celsius-fok. A vegetációs periódus rendkívül lerövidült, már csupán 3—4 hónap az egész — és az Alföldön, a Dunántúlon nagyobb erdőtlen foltok, helyenként tundrai te-

rületek keletkeztek. A Bükk, és a keleti területek az állandóan fagyott altalajú övezetbe estek. Ez az utolsó jégkor első hidegtetőzése.

A negyedik periódus már ismét átmeneti jellegű. A hidegigényű cirbolyafenyő háttérbe szorul, és helyét a lú- és jegenyefenyő-erdők foglalják el.

A középső paleolitikum bükki kultúrája, mint említettem, a moustérien; az újabb vizsgálatok szerint „közép-európai tipikus moustérien”. Legfontosabb lelőhelye a *Subalyuk-barlang*; ezen kívül csak néhány, valóban átmeneti, alkalmi barlangi tanyahelyét ismerjük.

Az egyik legtisztázottabb kultúra, népesség, *neandervölgyi* embertípussal. Leleteire, tipológiájára kár lenne kitérni. A Subalyuk-barlangban két kultúrareteg-komplexumot tártak fel a 30-as években. Az alsó rétegkomplex ideje a Riss-Würm interglaciális vége, a felső a würmi eljegesedés kezdete — kb a 3. vegetációs fázis. C—14-dátumunk nincs, de a parallel-települések alapján kb. 38—35 000 év közé tehető (felső rétegkomplex).

Amit ehhez a kultúrához, valójában egyetlen fontos településhez hozzátehetünk, a következő. Az utóbbi évek utólagos vizsgálata alapján egészen valószínűvé vált, hogy a Subalyuk-barlang két emberlelete — ha részleges csontvázak is —, temetkezés. A másik újabb vizsgálat eredménye teljesen más jellegű — amit korábban nem vettek észre —, a vadászatra vonatkozik.

A barlang embercsoportja — a Bükk déli szélén —, részben a közeli sztyepp állatait vadászta, ami természetes. Ugyanakkor azonban kifejezetten a *kőszáli kecskére* specializálódott, ami egészen ritka, majdnem egyedülálló jelenség. Ismerve ennek az állatnak az ökológiai igényét, természetét — legalábbis a mait —, sok kérdés merül fel, amelyről hosszan lehetne beszélni (és szívesen is beszél-nék —, így pl. a középkori vadászatáról, szerepéről az Alpok területén —), az elejtésük módjára pedig nem tudunk kielégítő választ adni.

A Bükk moustérienje olyan, mint egy apró sziget. Ennek a kultúrának nincs, akkor a *Körös-kultúrának*, és az észak-alföldi vonaldíszes kerámia kultúrányaga azokétól teljesen eltérő jellegű. Felmerül a kérdés: honnét került ez a kis népesség ide, és volt-e továbbfejlődése, genetikai kapcsolata a következő civilizációval, mint eddig hittük? A mai problémák tulajdonképpen itt kezdődnek.

Mielőtt azonban ezeket vázolnám, kénytelen vagyok egy egészen új, fontos eredményről említést tenni. Minthogy még publikálatlan, a lehető legvisszartartottabban említem meg. Több év terepmunkájával — nem a Bükkben, hanem a Bükk környékén — egy új kultúrát ismertünk meg, számtalan lelőhelyről. Tipológiai szempontból határozottan a középső paleolitikumhoz tartozik. Valamennyi eddig ismert leletanyagunktól eltér, semmi köze az előbb említett bükki moustérienhez sem, és nagy valószínűséggel a dél-németországi, Felső-dunavidéki kultúrával függ össze. A kultúra szerszámai *micoquien* jellegű szakócák, ún. félszakócák, levélkaparók stb. Tehát olyan, mint a délnémet „Faustkeil—Blattschaber—Blattspitzen komplex” leletanyagai, az ún. közép-európai *micoquien*. Hogyan jutott ide: további kérdés.

A váratlan, vagy csak alig sejtett kultúra most végzett kitérő tanítványom, *Ringer Árpád* munkájának az eredménye, melyet szakdolgozatában dolgozott fel, és amelyet a régészeti tanszék egészen kivételesen, változtatás nélkül, azonnal doktori disszertációnak fogadott el. A munka kiadása is biztosítottnak látszik.

Amit viszont a még publikálatlan témához magam is hozzáfűzhetek, a következő. Ehhez a civilizációhoz tartozik a *Háromkúti barlang* két, sokat vitatott eszköze, mely sehogy sem fért el a bükki kultúrákban, a *Herman-barlang* egyik szakócaszerű szerszáma, és ezeknek a pontos analógiáit ismét csak Ausztriában ismerjük, amely a közép-európai micoquien megfelelője. Valószínűleg ide kapcsolódnak a híres, régi miskolci szakócák is, melyek közül az egyik a Herman-barlangi példánnyal egyezik, és az analógiái ugyanoda vezetnek, mint az előbbieké.

Az új eredmény, valamint *Simán Katalin* szintén új munkája egyben még egy nehéz kérdést rendezett, és itt kénytelen vagyok időben egy nagy ugrást tenni. Az északkelet-magyarországi, ún. „makrolitikus mezolitikum”, vagy más néven „Eger kultúra” kérdését. Ez a „makrolitikus mezolitikum az új eredményekkel lényegében megszűnt létezni, nagy része középső paleolitikummá „alakult át” —, amivel egyébként nem vesztettünk, hanem nyertünk. Úgy látszik, bele tartozik *Eger-Köporos* anyaga, valószínűleg a korláti leletek is, melyeket valamilyen „leletkényszerből” mezolitikusnak határoztak meg.

Az új helyzet azonban lényeges a mezolitikum—neolitikum kapcsolata, a korai neolitikum előzménye terén is. Ha ugyanis „makrolitikus mezolitikum” nincs, akkor a *Körös kultúrának*, és az észak-alföldi vonaldíszes kerámiakultúrájának nem állt ellen semmiféle autochton mezolitikus népesség, és egyben nem volt előzményük. Elterjedésük északi határa természetföldrajzi okokban található meg. (A jégkor utáni elmocsarasodás a Tisza vidékén, és tágabb környékén.)

És most visszatérnék a bükki moustérien, valamint az utána következő kultúra, a szeletien kapcsolatának kérdésére. Kutatásunk évtizedeken át bizonyította, hogy a bükki *Szeleta-kultúrának* az itteni moustérien volt az előzménye, abból származott. Nehéz ma megállapítani, mi okozta ezt az előzménybizonyítgatást. Talán bizonyos tradíció — az, hogy ennek a sajátos, eléggé lokális kultúrának mégis csak kellett helyi gyökerének lenni —, és a „kontinuitás-kényszer”.

A moustérien kultúra közvetlenül az utolsó eljegesedés előtt élt. A *Szeleta-kultúrát* a rákövetkező időszakban, a Würm 1—2 interstadiális, már ismét enyhe éghajlatú periódusára helyezzük. A moustérienben a szeletai szerszámok előzményei jelennek meg, a *Szeleta-kultúrában* pedig megtalálhatók a moustérien-elemek. Különösen a szeletai korai fázisában gyakoriak ezek. A kronológiai sorrend, a származási kapcsolat „világos” —, még matematikai módszerekkel is bizonyítani lehetett...

Ma úgy látom, hogy a *Szeleta-kultúrában* ugyan vannak moustérien elemek, eszközök — más kérdés, hogy miért —, de a moustérienben alig tudnám a szeletai jellegzetes, kétoldali megmunkálását, levél alakú hegyeit felismerni. Miért voltak? Mert kívántuk, hogy legyenek...

Vértes L. matematikai módszerrel megtalálta a moustérien—szeletien átmenetének a bizonyítékát, az átfejlődés típuspéldáját, a fejlődés köztes helyzetét is. Ez a *Szeleta* mögött fekvő *Büdöspeszt-barlang* szerszámkészlete. Erről a lelőhelyről kiderült, hogy: 1. A leletanyaga egyértelműen középső-paleolit jellegű; 2. A faunisztikai anyagának újabb revíziója egyértelműen bizonyította, hogy az utolsó jégkor előtti. A rétegek, a fauna kora és a régészeti anyag jellege tehát egyezik. Ráadásul megtudtuk, hogy a *Büdöspeszt-barlang* C—14 dátuma

37 000 év, a Szeleta alsó rétegéé, a korai szeletai kultúráé viszont 41 700 év. Az unoka tehát a nagyapjánál idősebb.

Aki még követni tudja logikai komplex játékunkat, problémáinkat, abban felmerül a kérdés: A Büdöspeszt-barlang anyaga a középső paleolitikumba tartozik. Kora 37 000 év. Az utolsó würmi eljegesedés első hideghullámának dátuma 36 200 év. Az érdi ősemberi település felső telepszintjei — szintén az eljegesedés előtt — 38 000, 35 000 évesek. A korai szeletai kultúrában moustérien szerszámtípusok fordulnak elő. (Nem is kevés!) Mi tehát tulajdonképpen a korai szeletien? Hiszen idősebb mint az előbbie! Ezt mi is szeretnénk tudni!

A Szeleta-kultúra, vagy szeletien az egyetlen civilizáció, amelyet nemzetközileg magyarországi lelőhelyről neveztek el. Ez volt az a kultúra, melyet hazánkban először ismertünk meg, amelyet kereken 75 éve „ismerünk”. És ma ott tartunk, hogy új problémákkal állunk szemben.

A Szeleta-kultúra jellegeit nem ismertethetem. Röviden az előzményekről: kutatásunk a Szeleta-kultúrát — több barlangi lelőhelye alapján — 3—4 fejlődési szakaszra osztotta. Végül megállapodtunk abban — (a szeletai őshonosok tudta nélkül, de hát ez más korszakban is így történik) —, hogy csak két fázisa, két szakasza volt: a korai szeletai és a fejlett szeletai.

Felmerül ma a kérdés: mi volt tulajdonképpen a korai Szeleta-kultúra? Eszközkészletére elsősorban „a korai típusú, levél alakú hegyek” jellemzőek. Ezek azonban a rétegben víz által annyira görgetettek, koptatottak (roulés, concassés), hogy csak a „belsőjük” maradt meg. Azt sem lehet biztosan megállapítani, hogy valóban hegyek, lándzsahegyek voltak-e. És ha levélkaparók voltak? Különös egyébként, hogy ezek kopottak, a többi eszköz nem. A többi szerszám típusa vegyes. Ott vannak a moustérien eszközök is. Nem volt a Szeleta-barlang alsó kultúrrétege alatt egy középső paleolitréteg is? Úgy látszik, igen.

Miből, honnét származott a korai szeletai kultúra, amely itt élt a Bükk keleti részén, ha a helybeli moustériennel a kapcsolata több, mint kérdéses? Nem lehetett a gyökere az az újonnan megismert kultúra, amelyre úgyis a kétoldali megmunkálású szakócafélek, levélkaparók, néha majdnem levélhegyek jellemzők? Lehetséges, de ezt még bizonyítani kellene.

Áttérve a fejlett szeletienre, erre elsősorban a rendkívül finoman kidolgozott, egészen lapos babérlevél, néha majdnem fűzfalevél alakú lándzsahegyek jellemzőek. Annyira finomak, szépek, frissek, hogy az ásatások kezdetén egyesek hamisítványoknak vélték. Ez a kultúra tulajdonképpen csak a Szeleta-barlang felső kultúrrétegéből ismert. Másutt alig néhány szerszáma fordul elő.

Az alsó és a felső kultúrréteg-komplexum között óriási vastagságú meddő, ráadásul rendkívül kevert rétegsor halmozódott fel. Felvetődik a kérdés; az a hihetetlen finom eszközkészlet valóban a korai szeletai továbbfejlődése lenne? Nem egy egészen más, külön civilizáció, embercsoport ez — ha az alsó réteg „levélhegyeit” meg sem tudjuk biztosan határozni? És ami még nagyobb probléma: ennek a fejlett, nagyon fejlett szeletai kultúrának a felső korhatárát egyáltalán nem ismerjük, mert már hiányoznak a fedőrétegek.

Még egy apró részlet, amely csak számunkra lényeges. A *Szeleta-barlang* felső rétegében két, mondhatnám pompás gravett-hegy került elő. A későbbi gravetti kultúra eszköze. Ilyen a szeletienben nincs. Ma már tudjuk, hogy ez a két, tipológiailag meghatározó értékű tárgy a felső réteg legalsó szintjében, ha nem az alatt feküdt. Mármint, a legidősebb, ma ismert gravetti telepünk —

teljesen más népesség ez —, Bodrogkeresztúr, 28 700 éves. Ezek szerint a fejlett szzeletien a gravetti kultúrájánál is fiatalabb lenne??!

Áttérve a Bükk nyugati oldalára, ott az *aurignacien* kultúra népe élt. Erre a civilizációra elsősorban a csonteszközök, csont dárdahegyek különféle változatai jellemzőek. A kultúra meghatározása, két szakaszra osztása problémamentes. Pár éve nyugati kutatók kétségbe vonták, hogy ez aurignacien, mint-hogy ezek a csont dárdahegyek más civilizációban is bőven ismertek. A legjobb szakemberek szerint mégis az, csupán az feltűnő, hogy ezt a kultúrát mindössze két, egymáshoz közel eső barlangból ismerjük. Egy önálló kis népesség, amelynek származására nézve legfeljebb bizonytalan feltevések lehetnek. Az, hogy ez az aurignacien a Szeleta-kultúrával kezdettől a végéig pontosan párhuzamosan élt — mint ahogy munkáinkban még ez áll —, szerintem kérdéses.

Ezután a Bükk barlangjaiban szórványos felső-késői paleolitikum következik, melyet nehéz meghatározott kultúrához kötni; a mezolitikum helyzetét pedig már említettem. Mégis kénytelen vagyok a paleolitikum—mezolitikum—neolitikum kontinuitás kérdésére kitérni, minthogy ez a téma régészeink közt elég élénk, bár többségük számára már nem is kérdés. A tétel, a fejlődési kapcsolat, a sorrend a következő volt: A paleolitikum végén Északkelet-Magyarországon a gravetti kultúra egyik erős, jól körülhatárolható csoportja élt. Erre a csoportra a különféle típusú, túlnyomó többségében nagyméretű kőeszközök jellemzőek. Ebből alakult volna ki a Bükk környéki nagyeszközös mezolitikum, mely bizonyos szerszámfajtaikat is átvett. Ugyanakkor az ország többi részén, szétszórótt kis pontonként, egy egészen apróeszközös mezolitikumot ismerünk.

A korai neolitikum népességének, a Körös-kultúrájának, és az észak-alföldi vonaldíszes kerámia kultúrájának ez az autochton mezolitikus népesség egy ideig ellenállt, majd beolvadt a földművelőkbe, a „neolitikus forradalomba”, mely az előbbi eszköztípusait is átvette.

Sokáig ez volt egyes kutatók elképzelése.

A kontinuitás buktatói a következők:

1. Az északkelet-magyarországi gravettien nem fejlődött át az itteni „makrolitikus mezolitikumba”, mert abban gravetti szerszám típusok gyakorlatilag nincsenek.

2. A „makrolitikus mezolitikum” az új kutatások eredménye szerint sokkal régebbi, Würm jégkor előtti/alatti középső paleolitikum. A nagyeszközös mezolitikum tehát megszűnt — előre várható volt —, és ezzel pár ezer évnyi összeköttetés kiesik.

3. A korai neolitikumban nem találjuk az északkeleti gravetti népesség nagyméretű szerszámain. Ezzel szemben a pattintott kőeszközök technikájában, típusaiban olyan mértékű visszaesés következett be a gravetti kultúráéhoz képest, mintha mindenki elfelejtett volna mindent a nagy neolitizálódás sürgésében — ami más forradalmi helyzetek után is előfordulhat esetenként.

4. Úgy látjuk, hogy a gravetti népesség a jégkorszak végén, után egyszerűen kiszívódott a Kárpát-medencéből, épp úgy, mint Alsó-Ausztriából, Wachauból, a morva területéről, észak—északnyugati felé.

Az ökológiai okai kézenfekvők. A jégkor vége felé a sztyeppei nagy növényevők nagy része kipusztult, a rénszarvascsordák pedig, amelyekhez a gravetti népesség élete annyira hozzákötődött, lassacskán felvándoroltak azokra az északi területekre, amelyek az állandó jégtakarótól most szabadultak fel.

Egy-egy egészen kis csoport talán fennlartotta magát egy ideig: nem maradt utánuk hazánk területén egy maréknyi kőszerszű.

5. A korai neolitikus népesség elterjedését észak felé nem akadályozta meg autochton lakosság. A terjedés gátja a Felső-, Középső-Tisza vidék rendkívül széles árterülete, mocsárvidéke, mely éppen a posztglaciális, jégkor utáni felmelegedés alatt nőtt meg — hiszen ez az északkeleti hegyvidék, az egész mai Kelet-Szlovákia „lefolyóterülete”, — és amelynek legutolsó nyomait a Nyírség egykori lápjáiban találjuk meg.

Gábori Miklós

A paleolitikus kutatás helyzete és lehetőségei Borsod-Abaúj-Zemplén megyében

Mint azt előadásom címe is mutatja, a megyében a közelmúltban és a jelenben folyt munkákkal és a jövőben elvégzendő feladatokkal szeretnék foglalkozni.

Köztudott, hogy hazánk területén az első hiteles paleolitikus leleteket Miskolcon találták meg. Ennek hatására indult meg megyénkben, *Herman Ottó* kezdeményezésére, a *Szeleta-barlanggal* a rendszeres magyar paleolitikus kutatás. A Magyarországon ismert lelőhelyek mintegy 30 százaléka található megyénkben. A számos ismert lelőhely közül nem egy világhírnévre tett szert. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ezek csaknem mind a század első felében kerültek feltárássra, mai szemmel nézve, az akkor korszerű eljárások elavultak, hiányosak. Következik ez részben abból, hogy a barlangokat ásonyomokként, árkolásos módszerrel tárták fel, minek során egyes helyeken alig bontották meg a felszínt, máshol viszont a teljes rétegsort eltávolították. Másrészt az is érthető, hogy elődeink még nem ismerhették azokat a módszereket és eljárásokat, amelyek napjainkban segítik a régész munkáját.

Kívülálló számára úgy tűnhet, hogy a megye paleolitikus kutatása stagnál. Az utóbbi évtizedekben a megye területén egyetlen jelentős lelőhely feltárássra sem került sor, az ásások jobbára a terepbejárások során előkerült leletek hitelesítésére szorítkoztak. Bekerültek ugyan a múzeumba olyan leletek, illetve leletegyüttesek, amelyekről feltételezhető, hogy paleolitikus leletekről származnak, hitelesítésük azonban még nem történt meg. Emellett, van néhány olyan leletegyüttes is, amelynek egykori besorolása nem helytálló, újabb kutatások segítségével át kell értékelni.

Az őskor szempontjából a megye kutatottsága nem egyenletes. Vessünk egy pillantást Borsod-Abaúj-Zemplén megye térképére. A nagy szerkezeti egységek, a Tokaji-hegység, a Bükk, az Észak-borsodi Karszt, a Aggteleki karszt, valamint a hegységszerkezeteket egymástól elválasztó folyóvölgyek és a hegységektől délre húzódó síkság jól látszanak. Nézzük most meg, hogy hol folyt eddig paleolitikus kutatás. A Bükk-hegységben kutatott területnek vehetjük a keleti oldalon Miskolc környékét, valamint a Kis-Fennsíkot, nyugaton az egész pe-